

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Інженерно-педагогічний факультет
ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны
Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 8

ISSN 2663-9718

Київ – Львів – Бережани – Гомель – Кельце. 2021

ISSN 2663-9718

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Інженерно-педагогічний факультет
ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны
Старопольська вища школа

National Pedagogical Dragomanov University
Faculty of Engineering and Education
Subdivision “Lviv Educational and Scientifical Center of Professional Education”
Danylo Halytskyy Lviv National Medical University
Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
“Berezhany Agrotechnical Institute”
Francisk Skorina Gomel State University
Old Polish University in Kielce

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Випуск 8

**MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION
AND SCIENCE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**
COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS
Issue 8

Київ – Львів – Бережани – Гомель – Кельце
2021

Kyiv– Lviv – Berezhany – Gomel – Kielce
2021

УДК: 37. 01 : 001

ISSN 2663-9718

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи:
зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ–Львів–Бережани–
Гомель–Кельце, 2021. Вип. 8. 327 с.

Головний редактор:

Колісник-Гуменюк Ю.І., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Редакційна колегія:

Кільдеров Д.Е., доктор педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Голіяд І.С., кандидат педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Литвин А.В., доктор педагогічних наук, професор (м. Львів, Україна)

Руденко Л.А., доктор педагогічних наук, ст.н.с. (м. Львів, Україна)

Жибак М.М., доктор економічних наук, професор (м. Бережани, Україна)

Олійник П.В., доктор фармацевтичних наук, професор (м. Львів, Україна)

Гураль-Польрола Й., доктор гуманітарних наук (м. Кельце, Польща)

Копельчак М.П., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Чаплик В.В., кандидат медичних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк О.М., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Бейзеров В.А., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Гомель, Республіка Білорусь)

Дворак В.Н., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Гомель, Республіка Білорусь)

Гурська І.С., кандидат економічних наук, доцент (м. Бережани, Україна)

Технічна верстка:

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Переклад англійською мовою:

Гуменюк В.В., Дубовик О.В. (м. Львів, Україна)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники вищих навчальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методів навчання у підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Видання розраховане на науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

© Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2021

© ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»

© Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021

© ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2021

© Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны, 2021

© Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach, 2021

© Автори статей, 2021

Чех Галина <i>Cekh Halyna</i>	Зміст і структура навчальної дисципліни «Технічна механіка» у фаховому коледжі Content and structure of «Technical mechanics» course at a professional college	120
Латишевська Катерина <i>Latyshevskaya Kateryna</i>	Теоретичний аналіз критеріїв сформованості моральної культури у майбутніх вчителів початкових класів Theoretical analysis of criteria for formation of moral culture in future primary teachers	124
Черненко Валерія <i>Chernenko Valeria</i>	Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчості у дітей дошкільного віку Non-traditional drawing techniques as a means of developing creativity in preschool children	130
Котар Олена <i>Kotar Olena</i>	Вплив математичної діяльності на розвиток дитячої особистості The influence of mathematical activity on the development of children's personality	134
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
Ізбаш Світлана <i>Izbash Svitlana</i>	Психологічна адаптації викладачів вищої школи до реалій онлайн-навчання у період карантину COVID-19 Psychological adaptation of higher education teachers to the realities of online learning during the quarantine of COVID-19	138
Сильченко Ірина <i>Silchenko Irina</i>	Социальная тревожность и нарушения интерперсональных отношений в юности Social anxiety and disorders of interpersonal relationships in youth	143
Матійків Ірина Будзянівська Наталія <i>Matykiv Iryna</i> <i>Budzianivska Nataliya</i>	Готовність викладача до усвідомленого емоційного реагування як умова профілактики професійного вигорання Teacher's readiness for conscious emotional response as a condition for professional burnout prevention	149
Сильченко Ірина <i>Silchenko Irina</i>	Взаимосвязь копинг-стратегий и суицидального риска у подростков The relationship between coping strategies and suicidal risk in adolescents	156
Павлова Юлія <i>Pavlova Yuliya</i>	Трудоголизм: качественные характеристики Workaholism: qualitative features	160
Санина Марина <i>Sanina Marina</i>	Влияние процесса инволюции личностных качеств лица БОМЖ на их социальную адаптацию в современном обществе Influence of the process of involution of personal qualities of a homeless person on their social adaptation in modern society	164

1. Гольдин И. И. Основные сведения по технической механике: учеб. пособие для сред. ПТУ. Москва : Высш. шк., 1986. 95 с.
2. Дубовик О. В. Досвід підготовки спеціалістів технічного профілю у США: перспективи для ПТНЗ України : метод. рекомендації. Львів, 2013. 40 с.
3. Іванчук А. В., Мельничук В. П. Зміст і структура навчальної дисципліни «Технічна механіка» для професійно-технічного навчального закладу URL: <http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/2821>
4. Якімець Ю. М. Формування проєктувальних умінь у майбутніх техніків-механіків автотранспортної галузі в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів. 2019. 252 с. URL : https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/3_nauka/svr/04/disert_yakimec_yu.m._2.pdf

УДК 17.023:373.3.011.3-51

*Катерина Латишевська, аспірантка
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
Львів, Україна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНОСТІ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

***Анотація.** У статті теоретично обґрунтовуються психолого-педагогічні положення стосовно визначення основних критеріїв сформованості моральної культури у майбутнього вчителя початкових класів. Автором, на основі аналізу широкого комплексу наукових джерел доводиться, що головними критеріями є: когнітивний; мотиваційний; оціночно-емоційний; організаційно-діяльнісний; рефлексивний. Акцентовується на тому, що їх дієвість, ефективність значно зростає за умов доцільного взаємозв'язку і взаємовпливу, а також за умов досконалого застосування інформаційно-комунікативних технологій.*

***Ключові поняття:** критерії, моральна культура, особистість, вчитель, мотивація, рефлексія, діяльність, інформаційно-комунікативні технології.*

*Kateryna Latyshevska, postgraduate student
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine*

THEORETICAL ANALYSIS OF CRITERIA FOR FORMATION OF MORAL CULTURE IN FUTURE PRIMARY TEACHERS

***Abstract.** The article theoretically substantiates the psychological and pedagogical provisions regarding the definition of the main criteria for the formation of moral culture in the future primary school teacher. The author, based on the analysis of a wide range of scientific sources, proves that the main criteria are: cognitive; motivational; evaluative and emotional; organizational and activity; reflexive. Emphasis is placed on the fact that their effectiveness and efficiency increases significantly under the conditions of appropriate interconnection and interaction, as well as under the conditions of perfect application of information and communication technologies.*

***Key concepts:** criteria, moral culture, personality, teacher, motivation, reflection, activity, information and communication technologies*

Сучасний етап динамічного розвитку інформаційного суспільства актуалізує проблему формування моральної культури у майбутніх учителів початкових класів. На думку академіка І. Бега, розв'язання моральних проблем має стати головною справою людства, нормою його життя. Нинішні, негаразди, які виникають в нашому житті, (в тому числі й у сфері економіки), є результатом нехтування моральною культурою, духовними цінностями [1, с. 180-187].

Саме тому основним завданням вищої школи є виховання особистості, здатної до морального самовдосконалення і автономної саморегуляції своєї діяльності і поведінки, яка не може бути підвладною вирішальним впливам стихійних або цілеспрямованих деструктивних соціальних чинників. Педагог, як вважає Г. П. Васянович, несе морально-правову відповідальність за впровадження у практику навчання і виховання технологій, спрямованих передусім на гуманізацію життєдіяльності людини, усвідомлення майбутнім фахівцем сучасного і майбутнього розвитку нації та людства [2, с. 243-244; 315-316; 6, с. 380-381].

Формування моральної культури, загальнолюдських цінностей, становлять основу, міцний фундамент підготовки майбутнього вчителя початкових класів і в подальшій професійній діяльності здатне активно впливати на процес формування особистості школяра. Усе життя Нової української школи має бути побудованим на захисті та повазі прав людини, виробленні, поширенні нових ідей, які ґрунтуються на принципах гуманізму, любові, доброти. В освітньому процесі мають створюватися та підтримуватися атмосфера довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємодії при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті [9, с. 20].

Із метою виявлення сучасного стану сформованості моральної культури у майбутніх учителів початкових класів нами були проаналізовані, розроблені та обґрунтовані її критерії. Важливим етапом стало розроблення анкет та проведення опитування здобувачів вищої освіти спеціальності «Початкова освіта». На основі застосування методу контент-аналізу також вивчалися освітньо-професійні програми зазначеної спеціальності; навчальні плани та програми педагогічних ЗВО (Львівського національного університету імені Івана Франка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка, Рівненського державного педагогічного університету, Сарненського педагогічного коледжу РДГУ, Дубенського

педагогічного коледжу РДГУ). З цією метою активно застосовувався також метод кваліметрії.

Процес формування моральної культури майбутнього вчителя початкових класів ми розглядаємо як цілеспрямований та систематичний вплив на свідомість, почуття та поведінку вихованців із метою формування в них душевно-духовних якостей, що відповідають вимогам, нормам суспільної моралі, загальної культури.

Досліджуючи систему критеріїв сформованості моральної культури студентів В. Діуліна, наприклад, орієнтується на: сформованість ключових ознак, які характеризують моральну культуру особистості; наявність моральних якостей необхідних у професійній діяльності; інтерес щодо морального самовиховання, усвідомлення моральних вчинків і дій; вияви моральної поведінки в стосунках з іншими людьми [4, с. 88].

Проведений аналіз наукової літератури дозволив нам розробити такі критерії моральної культури майбутнього вчителя початкових класів: когнітивний, мотиваційний, оціночно-емоційний, операційно-діяльнісний та рефлексивний.

Розкриємо більш детально характеристику кожного із зазначених критеріїв: *когнітивний* – передбачає обізнаність здобувачів вищої освіти з моральними, культурологічними поняттями, нормами та правилами, розуміння їх змісту; усвідомлення їх значущості для себе; наявність морально-професійних знань, що дають можливість зорієнтуватися у майбутній діяльності, організувати навчальний процес дотримуючись етичних принципів та норм, враховуючи загальну доступність мережі Інтернет, широке впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій; формування вміння у своїх вихованців етично правильного поведіння у різних незнайомих, (іноді екстремальних), життєвих ситуаціях; давати свідому, адекватну оцінку власним вчинкам та вчинкам інших; здійснювати оцінку моральних норм та правил як гуманних і соціально справедливих.

Оціночно-емоційний. Незаперечним є той факт, що саме в емоціях, переживаннях та почуттях виражається ставлення людини до самої себе, інших, до навколишнього середовища, своєї професійної діяльності. Розвиток емоційного інтелекту є першоосновою адаптації до сучасного життя, він засвідчує наявність здорового глузду та вміння виходити із будь-яких ситуацій. Емоційний інтелект сьогодні є важливою якістю сучасної людини. Розвиток емоційного інтелекту відбувається через залученість до морально-етичних

текстів сучасного медіапростору. Моральні норми та ідеали стають особистим надбанням педагога, утворюючи систему цінностей, яка у подальшому визначає його поведінку. Поведінка майбутнього вчителя початкових класів вирізняється особливою морально-емоційною чутливістю, здатністю постійно підтримати, вислухати, допомогти, співпереживати. Вчитель у початковій школі є другом для дитини, другою мамою. А тому він повинен володіти такими якостями, які дозволяють завоювати авторитет у маленьких дослідниках сучасного інформаційного суспільства, де часто-густо панує всюдозволеність, ницість. Водночас – це той простір де діти не нудьгують, вони постійно отримують нові, яскраві враження і емоції. У цьому складному світі, переповненому різноманітною, досить часто негативною інформацією дитина не повинна втратити людяності, вона має навчитися співпереживати, гуманно ставитися один до одного, до старших, батьків, всього оточення. Натомість, як слушно зазначав академік І. Зязюн всьому моральному, гуманному, культурному, дитину має навчити передусім професійно підготовлений учитель. Вчений писав «У педагогічній дії є два рівнозначні суб'єкти за змістовною сутністю – Людина і Людина. Вони мають створювати один одному відчуття спокою, рівноваги, благополуччя, щастя. Як це зробити, знає передусім педагог. Він має навчити цього своїх учнів незалежно від предмета викладання. Навчити ненав'язливо, нетенденційно, мимовільно. Навчити своєю Поведінкою, своїм Статусом, своїми Знаннями, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своїм Щастям, своїм Талантом» [5, с. 74].

Оціночно-емоційний критерій характеризується наявністю основних цінностей, які визначають ставлення до самого себе, до дітей, їх батьків, колег та до інших людей; поведінка у ситуаціях морального вибору, наявність емоційних переживань, їх глибина та сила у ситуаціях життєвої морально-культурної поведінки; розвиток емоційного інтелекту, вміння керувати своїми емоціями; здатність співпереживати, підтримувати, допомагати, вміння бути емоційно-стійким, врівноваженим, здатність керувати власними емоціями.

Операційно-діяльнісний критерій. Він безпосередньо пов'язаний із організацією навчально-виховного процесу у школі, в основі якого лежать норми та принципи моралі. У Концепції Нової української школи, Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті наголошується, що виховання гармонійно розвиненої, духовно багатой і фізично здорової особистості є одним із пріоритетних завдань. Нова українська школа має виховувати у людини не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього

людства. Усе життя Нової української школи повинно бути організованим за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей [6]. Норми та принципи моралі в епоху інформаційно-комунікаційних технологій педагогові необхідно вміло поєднувати із сучасним світом медіа.

Операційно-діяльнісний критерій характеризується здатністю застосовувати здобуті знання про норми, принципи, ідеали морально-етичної поведінки у життєвих ситуаціях, професійній діяльності, передбачає єдність знань, переконань і практичних дій; наявність здорового глузду, дотримання справедливості у всіх ситуаціях професійного та особистісного змісту, об'єктивне оцінювання власної поведінки у ситуаціях вибору і власної вигоди часу затраченого на незрозуміле, блукання мережами Інтернет, зокрема соціальними, і користю надмірного перебування в соціальних мережах; справедливе розв'язання конфліктних ситуацій у педагогічному колективі та житті; здатність використовувати ІКТ, з метою формування моральної культури вихованців; дотримання моральної етики у проблемних та критичних професійних ситуаціях. Саме тому, сучасний світ медіа, в якому перебуває особистість велику частину свого вільного часу, має бути насичений інформацією духовно-морального та пізнавально-розвивального контенту, а діти повинні вміти відбирати, аналізувати та створювати позитивні медіаповідомлення навчального спрямування.

Рефлексивний критерій сформованості моральної культури майбутніх учителів початкових класів передбачає зворотний зв'язок від викладачів, батьків, друзів про поведінку у різних життєвих ситуаціях, повагу та ставлення до викладачів, рідних та старших людей. Рефлексивний критерій характеризується позитивно-моральною поведінкою суб'єктів навчально-виховного процесу, наявністю бажання самовдосконалюватися, поповнювати та розвивати моральні якості, з метою створення позитивної атмосфери в класі, формування культури моральної поведінки у своїх вихованців.

Критеріальний підхід у визначенні сформованості моральної культури у майбутніх вчителів початкових класів передбачає також обґрунтування його рівнів та показників, що потребує додаткових досліджень. При цьому ми виходимо з того гіпотетичного припущення, що саме високий рівень сформованості моральної культури майбутнього вчителя забезпечить процес якісного навчання і виховання учнів, що визначено вимогами сучасної Нової школи України. З іншого боку, це дозволить активно протистояти таким негативним явищам, як дитяча агресія, цинізм, отже, всьому аморальному й анти

культурному. Надто важливим у цьому контексті є те, щоби майбутні вчителі початкових класів досконало навчилися раціонально використовувати інформаційно-комунікаційні технології (умінню створювати презентації, публікації, портфоліо, блоги, електронні скриньки, ефективно використовувати соціальні мережі) тощо.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновки:

1. Основними критеріями сформованості моральної культури майбутнього вчителя початкових класів визначено: когнітивний; мотиваційний; оцінно-емоційний; операційно-діяльнісний; рефлексивний.

2. Удосконалення процесу формування моральної культури у майбутніх вчителів початкових класів потребує забезпечення належних організаційно-педагогічних умов із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Важливим елементом формування моральної культури майбутнього вчителя початкових класів є розробка досконалої його методики та підвищення медіаграмотності студентів.

До подальших напрямів аналізу окресленої проблеми відносимо:

а) обґрунтування рівнів та показників сформованості моральної культури у майбутніх вчителів початкових класів; б) питання стимулювання інтересу до навчання й самовиховання; в) визначення міри доцільності застосування інформаційно-комунікативних технологій у процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Формування особистісних цінностей як складових образу «Я» вихованця у процесі розв'язання соціально-моральних завдань/ Бех І. Д. *Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1.* – Чернівці: Букрек, 2015. – С. 180 – 187.

2. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога: теоретико-методологічний аспект. Монографія/ Васянович Г. П. *Вибрані твори у 7 т. Т. 2.* – Львів: Норма, 2015. – 352 с.

3. Васянович Г. П. Педагогічна етика / Васянович Г. П. *Вибрані твори у 7 т. Т. 3.* – Львів: Норма, 2015. – 420 с.

4. Діуліна В. В. Соціально-педагогічні умови формування морально-етичної культури майбутнього керівника у сфері управлінської діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Діуліна Віра Вячеславівна. – Харків, 2002. – 187 с.

5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.

6. Концепція «Нова українська школа». Схвалено рішенням кол. МОН України від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 05. 01. 2019).